

SOVYETLER'İN YIKILMASINDAN SONRA NATO'NUN YENİ HEDEFLERİ İLE ORTADOĞU BÖLGESİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER ÜZERİNDE JEOPOLİTİK BİR DEĞERLENDİRME

A GEOPOLITICAL ASSESSMENT ON RELATIONS WITH NATO'S NEW TARGETS AND THE MIDDLE EAST REGION AFTER THE COLLAPSE OF SOVIETS

Yrd.Doç.Dr. Emin BAYDİL
Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi

ÖZET :

Ortadoğu bölgesi, tarih boyunca jeopolitik ve jeostratejik bakımdan önemli olmuştur. Günümüzde, Genişletilmiş Ortadoğu projesiyle bölgeye yönelen tehditlerde büyük artış ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu arada NATO'nun yeni hedefleri, bu bölgeyle yakından ilgili görünüyor. Ortadoğu'nun çok önemli bir ülkesi olan Türkiye, bölgedeki gelişmelerden çok yönlü olarak etkilenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasî Coğrafya, Jeopolitik, Jeostratejik, Ortadoğu, NATO, Büyük Ortadoğu Projesi (BOP).

ABSTRACT:

The Middle East region has been significant geopolitically and geostrategically throughout history. Today a great increase in threats to the region has begun to arise with the Enlarged Middle East Project. Meanwhile, NATO's targets seem to be closely related to this region. Turkey, a very significant country of the Middle East, has been affected by the developments in the region multi dimensionally.

Key Words: Key words: Political Geography, Geopolitics, Geostrategies, Middle East, NATO, the Great Middle East Project.

1. GİRİŞ:

Jeopolitiğin değişen ve değişmeyen unsurları vardır. Bir coğrafi ünitenin jeopolitiği de bu unsurların taşıdığı değer ve sahip olduğu özelliklerle açıklanabilir (İlhan, 1993:137). Belli bir coğrafi ünitenin şekli, büyüklüğü, yüzölçümü ve coğrafi mevkii değişmeyen veya statik unsurları arasında yer alır. Söz konusu bu değişmeyen unsurlardan olan “bir ülkenin dünya üzerindeki yeri, eskiden beri bazı coğrafyacılar ve özellikle jeopolitikçiler tarafından politikada ve stratejide en büyük kuvvet unsuru olarak kabul edilmiştir. Gerçekten, tarihteki olaylar ve örnekler, bir ülkenin konumunun, dış politikası ve savunması kadar uygarlığını da etkileyen bir faktör olduğunu göstermiştir. Ancak siyasal coğrafyanın statik faktörlerinden en önemlisini oluşturan konumun, soyut bir biçimde ve zamanla değişen koşullar dikkate alınmadan değerlendirilmesi, bizi bu konuda bazı saplantılara ve yanlış yargılara sürükleyebilir (Günel, 1994:127)”.

Türkiye, çok büyük kısmıyla Dünya'nın en kritik coğrafyalardan biri olan Anadolu coğrafyası üzerinde kurulmuştur. Anadolu yarımadasının işgal ettiği coğrafi mevki, tarih boyunca önemli olmaya devam etmiştir. Anadolu coğrafyasının konumuyla ilgili çok geniş bir tarihî mirasın varlığı, bu bakımdan dikkat çekicidir.

Bu coğrafya; Eski Dünya karalarını fizikî, ekonomik, kültürel ve siyasî olarak birbirine bağlar. Doğu ile Batı arasındaki münasebetler hep bu coğrafya ile kurulmaya çalışılmıştır. İki farklı dünyanın temas yerindeki Anadolu yarımadası, beşerî açıdan daima aktif rol oynamıştır. Coğrafi keşifler çağında alternatif yollar bulunmasına rağmen bu coğrafyanın öneminde fazla bir azalma meydana gelmemiş, bununla birlikte bu durum kısa süreli olmuştur. Çünkü bulunan yeni yollar, çok daha uzun ve aynı zamanda büyük riskler taşımaktaydı.

Gerek Modern Endüstri İnkılâbı'ndan ve gerekse İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki soğuk savaş dönemlerinde Anadolu yarımadasının önemi en üst seviyeye yükselmiştir. Buna karşılık, Avrupa'ya yönelen tehditlerin azaldığı 1990 yılı sonrasında ise, Türkiye coğrafyasına duyulan ihtiyacın azalmış olduğu hissi uyanmışsa da bunun gerçeği ifade etmediği kısa bir süre sonra anlaşılmış, tam tersine Ortadoğu'ya yönelik bütün teşebbüslerde bu coğrafyanın önemi ortaya konulmuştur.

Bilindiği gibi, Büyük Endüstri İnkılâbı'ndan itibaren endüstrileşen ülkeler, ilk başta ucuz ve bol hammaddeye ihtiyaç duymuşlardır. Bu ihtiyacı Avrupa dışındaki ülkelerden sağlayabilen ülkeler, daha güçlü bir konuma gelmiş oldular. Modern endüstrinin Avrupa'da geniş bir coğrafyaya yayılması sonucunda ise, ucuz ve bol hammaddeye sahip olmak konusunda ülkeler arasında ortaya çıkan rekabet sebebiyle sömürgecilik hız kazandı (Özey, 1999:115). Özellikle Afrika, sömürgeleşmiş bir kıta halini aldı. Modern sanayinin boy gösterdiği ülkelerde ilk başta önem kazanan başlıca enerji kaynağını ise, maden kömürü meydana getiriyordu (Tanoğlu, 1991:9). Bu kaynağa sahip olan ülkelerdeki sanayi daha da gelişti. Ancak Avrupa'daki bütün ülkeler, aynı zamanda millî birliklerini tamamlayamadılar ve endüstrileşemediler. Bunun sonucunda Almanya gibi bazı ülkeler, F.Ratzel'in ifadesiyle “tatmin olamamış ülkeler” şeklinde kalmışlardı (Göney, 1993:15). Sömürgelemlere sahip olma ve onları denetim altına alma şeklindeki Batılı politikaların yanı sıra tatmin olamamışların sömürge istekleri, onları her yerde karşı karşıya getirmeye devam etti. Bu arada önemlerinin farkına varılan yeni enerji kaynakları konusunda ve bunların buldukları coğrafyalar üzerinde, çok daha büyük siyasî gelişmeler ortaya çıkmaya başladı.

2. ORTADOĞU'YA YÖNELEN TEHDİTLER:

19. yüzyılın sonları 20. yüzyılın başlarında önemi anlaşılmaya başlanan bu enerji kaynağını petrol meydana getiriyordu. Petrolün üretimi, taşınması, kalorisi ve kullanımı, birçok yönlerden daha büyük bir avantaj sağlamaktaydı (Tanoğlu, 1991:59). Petrol, bu özellikleriyle endüstrinin kuruluş yerinin belirlenmesinde daha büyük kolaylıklar ve esneklikler getirmekteydi. Bir hareket enerjisi ve ısı kaynağını oluşturmasının yanı sıra değerli bir sanayi hammaddesi durumunda olması, petrole verilen önemin büyük bir hızla artmasına yol açmıştır (Tanoğlu, 1991:60).

Tarih boyunca ekonomik açıdan önemli olan bölgeler, güçlü olan ülkelerin daima ilgisi çekmiştir. F.Ratzel, R.Kjellen ve Haushofer gibi siyasî coğrafyacı ve jeopolitikçiler, bunu bir ülkenin hâkimiyet alanını genişletmesinin önemli bir gerekçesi olarak görmüşlerdir. Osmanlı Devleti'nin sınırları içindeki Ortadoğu'nun zengin petrol yataklarına sahip olduğunun anlaşılması, bu bölgenin jeopolitik öneminde çok daha büyük bir artış ortaya çıkardı. Buna bağlı olarak 19. yüzyılın ilk yarısından sonra Ortadoğu'da Batılı devletlerin müdahaleleri başlamıştır (Özey, 1996:6). Bu yeni duruma bağlı olarak yeni bazı siyasî gelişmeler ortaya çıkmaya başladı. Nitekim, birçok konuda anlaşamayan ve sürekli siyasî bir çekişme içinde bulunan İngiltere, Fransa ve Rusya gibi sömürgeci devletler, Osmanlı ülkesini paylaşma konusunda anlaşmaya vardılar. Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu'na ait olan bölgenin, İngiltere ve Fransa arasında 16 Mayıs 1916 tarihinde yapılan Sykes-Picot Antlaşması ile paylaşılması öngörülmüştür (Anna Britannica, 1994:40). Bu dönemde özellikle İngiltere'nin bölge içindeki faaliyetleri son derece dikkat çekici olmuştur. Nitekim bölgenin idaresi, savaş sonunda 25 Nisan 1920'de alınan BM kararı gereğince, manda hâkimiyeti ile yönetimi İngiltere'ye verilmiştir. Petrolün Osmanlı hâkimiyetindeki topraklarda yer alması, İngiltere nazarında Osmanlı Devletini hedef haline getirmiş bulunmaktaydı.

Liyod George'un hatıralarında yer alan şu satırlar, konunun önemini çok açık ve net bir şekilde açıklamaktadır (Günel, 1994:191).

“.....İngiliz İmparatorluğu için Türkiye ile savaşın özel bir anlamı vardır. Osmanlı halifeleri İslâm Dünyası'nın başı idi ve İngiliz İmparatorluğu içinde her yerden fazla Müslüman vardı. Bu yüzden bizim doğudaki büyük ülkelerimizin deniz ve kara yolları üzerinde bulunuyordu. İçinde İmparatorluğumuzun can damarı olan Süveyş su yolunun geçtiği Mısır, Türk hükümlerinin altında idi...”

İngiltere'nin Ortadoğu politikası; Osmanlı Devleti'nin yıkılması, İslâm Birliği düşüncesinin değerden düşürülmesi, Mısır'ın ve Hindistan yolunun güvenliğinin sağlanması, Doğu Akdeniz'de kuvvet bulundurulması, Irak petrolünün elde edilmesi ve Boğazların denetiminin ele geçirilmesi hedeflerine yönelmiş durumdaydı.

Evvelce de belirtildiği üzere, sömürgeye sahip olma konusunda tatmin olamamış olan Almanya ile diğer devletleri karşı karşıya getiren husus, ekonomik olduğu kadar jeopolitik ve jeostratejik nedenlere de dayanmaktaydı. Buna bağlı olarak Osmanlı Devleti, Almanya'dan tarafa savaşa sürükleniyor; ya da Almanya bu durumdan istifadeyle Osmanlı Devletini tatmin olmuşların karşısında kendi tarafına çekmeye çalışıyordu (Öztuna, 1967:244). Böylece daha önceden tarifi ve tarafları belli edilmiş olan bir savaş başlamış olacaktı. Öyle de oldu.

Modern Siyasî Coğrafya'nın kurucusu olan Frederic Ratzel, bir devletin sahasını ve coğrafi konumunu her şeyin üstünde tutar (Günel, 1994:16). O, bu iki kavramla donanmış bir coğrafyanın, bir insan topluluğuna veya bir millete bazı üstünlükler sağladığı görüşündedir (Göney, 1993:21). Ancak coğrafyanın sunduğu bu üstünlüklerden, bir milletin istifade edebilmesi; o milletin bilgi, yöntem ve teknolojik olarak kendisini donatmış olmasıyla mümkün olabilmektedir. Bir başka ifadeyle örgütlemeye üstünlük sağlayan uluslar, diğerlerini yönetmeye hak kazanabileceklerdir (Cezmi, Sayı 4:218). Aksi taktirde üstün özelliklere sahip o coğrafya, cazibesıyla birçok tehlikeyi kendine doğru çeker, güvenlikle ilgili bir problem ortaya çıktığında ise, sahip değiştirir. Bu noktada Anadolu tarihine bakıldığında, onun medeniyetler mezarlığı durumunda olduğu görülür. Konumunun ve coğrafi yapısının bir sonucu olarak Asya ile Avrupa'yı en kısa yolla birleştirmesi, çevresindeki deniz ve boğazlar sayesinde dış dünya ile olan ilişkilerini kolaylıkla kurabilmesi ve çok elverişli iklimi Anadolu'ya, tarihin her döneminde uygarlıkların beşiği haline getirmiş, fakat bir yandan da doğu-batı ekseninde gelişen istila dalgaları ve göçler için kaçınılmaz bir yol durumuna sokmuştur (Günel, 1993:177). Romalılar, Haçlı orduları, Pers, Arap, Moğol ve Türkler hep bu yolu kullanmışlardır. Jeopolitik ve jeostratejik bakımdan Dünya'nın merkezi konumundaki Anadolu yarımadası, zayıf bir devleti ve bu devletin zaafiyet içindeki sahiplerini hiçbir zaman kabul etmemiş; daima güçlü ve uyanık sahiplik istemiştir. Yakın tarihimizde cereyan eden olaylar da bunu açık bir şekilde göstermiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya gündeminde yoğun bir şekilde yaşanan çok daha yakın olan gelişmeler bile bir coğrafyanın kaderinde güçlü bir sahipliğin ne derece önemli olduğunu anlatmaya yeterlidir. Bu bakımdan Batı Avrupa ülkelerini korumaya karşı kurulan NATO ile Asya'nın batısı ve Avrupa'nın doğusunu etkisi altında tutan VARŞOVA Paketi'nin kuruluşları, yakın bir dönemde meydana gelmiş olan gelişmelerin sebep ve sonuçlarını yansıtır.

3. NATO ve YENİ MİSYONU:

3.1 NATO'nun Kuruluş Amacı ve Türkiye:

NATO, Sovyet tehdidine karşı, Kuzey Atlantik ve üye ülkeleri korumak amacıyla 1949 yılında kurulmuş askerî bir savunma teşkilâtıdır. Bu askerî savunma örgütüne Türkiye de baş vuracak ve üye olacaktır. Türkiye'yi NATO üyesi olmaya sevk eden esas sebeplerin başında sahip olduğu coğrafi konumu gelir. Çünkü Rusya'nın sıcak denizlere inme şeklindeki dış politikası önündeki en büyük engel, Anadolu'nun bu coğrafi konumu olmuştur. Coğrafi konumunun Anadolu'ya yüklediği jeopolitik değer sebebiyledir ki, Türkiye sürekli olarak tehdit edilmiştir. İran ve Pakistan'a olduğu gibi Türkiye'ye de yönelen Sovyet tehdidine karşılık bu ülkeler, hem bölgesel işbirliğine gitmişler hem de ABD. gibi uzaktaki güçlü bir devletin desteğiyle denge kurmaya çalışmışlardır (Günel, 1994:138). 1952 yılında NATO üyesi olan Türkiye, Sovyet tehdidini bertaraf etmiş, ittifak açısından da Sovyetlere karşı Güneydoğu kanadını savunmak suretiyle önemli bir görevi başarıyla üstlenmiş ve yerine getirmiştir.

3.2 NATO'nun Yeni Misyonu:

Bilindiği gibi NATO, hedef aldığı Sovyet tehdidini siyasal ve askerî stratejilerle ve kan dökülmeden ortadan kaldırmıştır. Bu olay sonrasında NATO için iki yol vardı: Dağılması veya Sovyet tehdidinin yerini alan yeni tehditlere karşı, yapısının düzenlenmesi ve varlığını sürdürmesi. NATO için ikinci yol benimsenmiştir. Yeni tehditler ve tehdit bölgelerinin bazılarında dikkat çekilmiş veya yaşanan olaylarla yeni tehdit ve tehdit bölgeleri algılanmaya çalışılmaktadır.

Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Sovyetler'in dağılmasını müteakip dünyanın siyasî dengesinde çok önemli değişimler meydana geldi. Bu değişimlerin en önemlisi, hiç şüphesiz ki iki kutuplu bir dünya düzeninin yıkılmasına bağlı olarak çok kutuplu, fakat yalnızca ABD'nin varlığını kuvvetle hissettirdiği yeni bir dünya düzeninin kendini göstermeye başlamasıydı. Diğer bazı gelişmeler ise, bu durumun doğal bir sonucu gibiydi: NATO'nun işlevinin tartışılması (İlhan, 1993:50), Türkiye'nin NATO içindeki öneminin ABD nezdinde azalması, Ortadoğu ülkelerinin siyasî, askerî ve ekonomik bakımdan korumasız bir durumda kalması ve BOP'nin gündeme gelerek Küreselleşme rüzgârlarının çok yönlü etkilerinin bu bölgeyi istikrarsız bir ortama sürüklemesi, bunların başlıcalarını oluşturur.

Başta ABD olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinde bazı çevreler, ilk başta NATO'nun işlevini tartışmaya açmalarına rağmen, onun farklı ve yeni bir mecrada varlığını ve gelişmesini sürdürmesi gerektiği konusunda anlaşmış durumda bulunuyorlar. Nitekim bu teşkilat, zaman içinde dağılmış olan Varşova Paktı'nın bazı üyelerini de içine alarak bir genişleme süreci de yaşadı. Rusya'nın bu gelişmeye olan tepkisi ilk başta etkili olamamıştı. Ancak daha fazla genişlemesine ve ABD'nin Polonya ile Çekoslovakya'ya yerleştirmek istediği "Füze Savunma Kalkanı"yla doğuya doğru genişlemesi konusunda Rusya'nın sert tepkisi söz konusudur. Rusya, bu konuda AB'ye enerji kaynakları kozunu oynamak suretiyle bu genişlemeyi durdurmak istemiştir (Kantarıcı, 15 Temmuz 2008:68). Ancak bu durum, uzun ömürlü olmamış; Gürcistan'ın Güney Osetya'ya yönelik müdahalesi üzerine Rusya'nın karşılıklı müdahalesi, ABD ve NATO'dan çok sert tepkiyle karşılaşmıştır. Bunun üzerine ABD, Polonya'yla Füze Savunma Kalkanı'nın yerleştirilmesi konusunda anlaşmaya varmıştır. Yaşanan gelişmeler, ortaya çıkan müdahalelerin bazı güç merkezlerince plânlı olarak çıkarıldığı şeklinde bazı kuşkuvarın doğmasına yol açmıştır.

NATO'nun çok yakın gelecekte üstün yetenek ve eğitime sahip askerî gücü olan orta boy bir Birleşmiş Milletler yapısına bürüneceği görüşü savunulmaktadır (Vimsen, 29 Temmuz 2008). Bu gelişmeler, NATO'nun BOP'da askerî güvenlik gücü olarak yer alacağına ilk işaretleridir (Fisceher, 26 Haziran 2004). Kafkasya'da yaşananlardan sonra da ABD-NATO-BM arasında bir fikir ve hareket birlikteliğinin gayrî resmî de olsa kurulduğu dikkatten kaçmamaktadır.

Esas itibarıyla NATO'nun kuruluşu itibarıyla ortaya çıkan varlık sebebi, orta yerden kalkmış olmasına rağmen, onun küreselleşme içerisinde kendisine yeni bir hedef belirlediği ve böylece varlığını sürdürmeye karar verdiği anlaşılmaktadır. Avrupa ve ABD, yeni dengelerin oluşması noktasında dış politikada farklı bir kulvarda yürümek için tâbir caizse makas değiştirmişlerdir.

NATO'nun varlığının yeni bazı hedeflerle devam ettirilmesi yönündeki istek ve bu isteğin gerçekleşmesi, biraz da Rusya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki durumuna benziyor. Şöyle ki, bu büyük savaş sonrasında ABD, Kanada ve Batı Avrupa ülkeleri

ekonomik nedenlerle ordularını büyük çapta terhis etmiş bulunuyorlardı. Buna karşılık Rusya, silah altındaki asker sayısında indirime gitmeyerek bir genişleme siyaseti gütmeye başladı (İlhan, 1993:146). Böylece Doğu Avrupa ülkeleri işgal edilmiş, diğer Avrupa ülkeleri açısından ise, tehlike çanları çalmaya başlamıştı. Bu sefer de NATO, Sovyetlerin ve Varşova Paktı'nın dağılmasına rağmen varlığına son vermeyip daha güçlü olmak noktasında faaliyetlerine devam etmektedir. Ancak şu var ki, BDT, tehdidin esasını oluşturan askerî varlığını büyük ölçüde muhafaza etmektedir (İlhan, 1993:146). Bununla birlikte, NATO'nun nisbî bir üstünlük sağladığı gerçeği, orta yerde durmaktadır.

NATO, 1990'dan sonraki yıllar içinde, temelde toplu savunma sorumluluğuyla sıkı sıkıya bağlı bir ittifak olmaktan çıkarak daha geniş bir güvenlik alanında işbirliğine giden ulusların ortaklıklarının odak noktası haline geldi (İlhan, 1993:50). Bu güvenlik alanları içerisine Genişletilmiş Ortadoğu'nun yanı sıra Akdeniz Havzası da dahil edilmiş bulunuyor. Çünkü, meydana gelen gelişmeler, buna işaret ediyor. 1990 sonrasında, NATO Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutanı Orgeneral James Jones'un belirttiği gibi NATO'nun ağırlık merkezi, Doğu Avrupa'dan Ortadoğu'ya kayma şeklinde değişme gösterdi (Karagül, 30 Eylül 2003). NATO, bu kaymanın getireceği tehditleri karşılayacak şekilde organize olmaya yöneldi.

3.2.1 NATO ve Akdeniz Havzası:

NATO'nun Ortadoğu ve Akdeniz havzası ile olan ilgisi, Soğuk Savaş yıllarına kadar uzanır. O yıllarda ittifak, Akdeniz'in güvenliğine sadece Doğu-Batı çatışmasının bir uzantısı olarak ve Sovyet işgali tehlikesi olan bir bölge olarak bakıyordu. Dolayısıyla Akdeniz Havzası, NATO için birincil olarak askerî açıdan önemli idi. İttifakın “Güney Kanadı” diye tanımlanması da bu görüşü yansıtmaktadır. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle güvenlik ortamında meydana gelen büyük değişiklikler, NATO'nun Avrupa ve Akdeniz güvenliğinin birbiriyle ne kadar bağlantılı olduğunu görmesine ve dolayısıyla Akdeniz bölgesinin önemini, dikkatle değerlendirmelerine neden oldu (Çeçen, 15 Temmuz 2008:43,44). Avrupa'daki istikrarın Akdeniz'deki güvenlik ve istikrar ile çok yakından bağlı olduğu gerçeği, İttifak'ın Aralık 1994'te Akdeniz bölgesindeki bazı devletler ile NATO arasında temas kurulması konusunda aldığı karara yansımıştır.

Ancak, Akdeniz Havzası'na yönelik siyasî fikir ve teşebbüsler, çeşitli sebeplerle diğer bazı ülkeler tarafından da yapılmaya çalışılmaktadır. Bir görüş, Avrupa Birliği'nin amaçları gerçekleştirilmede geri ve yavaş kalması üzerine yeni bir birliğin Akdeniz kıyılarında aranmaya başlandığı, şeklindedir. Buna göre; Avrupa'nın ve Güney Amerika'nın Latin asıllı ulusları, özellikle Anglosakson ve Yahudi ittifakına dayanan küreselleşme projesine karşı başlarını küçük Avrupa kıtasına gömmek için böyle bir hareket başlatılmış bulunuyor (Çeçen, Sayı 87:42,43). Öteden beri böyle bir oluşuma soğuk bakan Türkiye, Avrupa Birliği'nin alternatifi kabul edilmemek şartıyla Akdeniz Birliği içinde yer almaya karar vermiştir. Bununla birlikte Türkiye'yi Avrupa'dan uzak tutmak, İsrail'i Ortadoğu'da yalnız bırakmamak, dünya dengelerinde Almanya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı daha etkili olabilmek amaçlarıyla Fransa'nın başlatmış olduğu Akdeniz Birliği tartışmaları her açıdan yeni bir durum değerlendirmesini gündeme getirmiştir (Çeçen, Sayı 87:43).

Akdeniz Birliği projesi, dünya üzerinde yeni güç merkezlerinin filizlenmekte olduğunun somut işaretlerini vermektedir. Böylece NATO yeni arayışlar içinde varlığını sürdürmeye devam ederken, kimi aynı örgüt çatısı altında yer alan bazı ülkeler jeopolitik ve jeostratejik açıdan önem kazanan başka bölgelerde yeni bazı ülkelerle birlikte siyasî ve

ekonomik olarak yeni oluşumlar ortaya çıkarabiliyorlar. Jeopolitik konum farklılaşmasının ortaya çıkardığı bu oluşumlar, jeopolitik konumun zeminini oluşturan farklı coğrafi konumlarda yeni güç merkezlerinin oluşmasına ve rekabetine yol açabileceği gibi yeni bazı dengelerin ortaya çıkmasına da zemin hazırlayabilir. ABD, Nato ülkeleri, Avrupa Birliği ülkeleri, Bağımsız Devletler Topluluğu, Akdeniz Birliği'ne dahil ülkeler ve benzerleri bu rekabet, çatışma ve oluşabilecek bir dengedeki başlıca oluşumlardır. Ancak bunlardan ABD, bütün dünyanın sorumluluğunu taşıdığını düşünerek her soruna kendi politikası yönünde çözüm bulmaya çalışıyor (İlhan, 1993:147). Yeni Dünya Düzeni, ABD'nin bu düşünce çerçevesinde ortaya koyduğu bir proje olarak, dünya üzerindeki etkisini daha fazla hissettirmektedir.

3.2.2 Ortadoğu ve Yeni Dünya Düzeni:

“Yeni Dünya Düzeni” düşüncesi, ilk kez ABD Başkanı George Bush tarafından Ağustos 1990'da, düzenlediği bir basın toplantısında söylenmiştir (Moralı, 21 Nisan 2007). Bu düşüncelerin gerçekleştirilmesi için George W. Bush'un güvenlik danışmanı (sonra da dışişleri bakanı olmuştur) Condoleezza Rice'nin de söylediği gibi bölgedeki 22 ülkenin sınırlarının değişmesi gerektiği ve bunun ilk adımlarının da Afganistan ve Irak'ın işgalleri ile atıldığı dile getirilmiştir. CIA'nın eski direktörü James Woolsey de; “Bu, teröre karşı bir savaş olmanın ötesinde, bizim 20. yüzyıl boyunca inşa edip savunduğumuz liberal uygarlığı tehdit eden Arap ve Müslüman dünyasına demokrasi götürme savaşıdır. Bu savaş, tarihsel nedenlerle demokrasiye geçemeyen Ortadoğu'nun çehresi tamamen değişinceye dek sürecektir” (Özmumcu, 12 Kasım 2007) düşüncesine yer vermiştir. Bu yeni dünya düzeninde, devletlere yeni roller biçilmiştir.

Söz konusu gelişmelerin yaşandığı bu süre zarfında Amerikan birliklerinin planlanan ülkelere konuşlandırılması, bu stratejiyi destekleyecek şekilde düzenlenmeye çalışıldı. ABD tarafından yapılan tek yanlı müdahale ve düzenlemeler, NATO ülkelerinden özellikle Türkiye'nin millî menfaatleriyle çelişmeye başladı. İttifak ülkelerinden çok ABD temelli politikalar, Türkiye'yi farklı iç ve dış sorunlarla karşı karşıya getirmiş oldu. Afganistan ve Irak'a yönelik olarak başlatılan işgal ve saldırılar ile Türkiye içindeki etnik hareketlilik bu sorunlardan bazılarını meydana getirir. Türkiye'nin daha önceki misyonu, kendisine ve bölgeye yönelen Sovyet tehdidine karşı bir savunma seti oluşturmaktı. Fakat bu sefer Türkiye'ye biçilen rol, bölge ülkelerinden kaynaklanan tehditlere (dünya barışını tehdit eden terörizm ve nükleer enerji çalışmalarına) karşı yardımcı olmak ve bölge ülkelerine örnek gösterilmek, şeklinde ifade edilmektedir.

Türkiye'nin bütün bunlara rağmen kendi bölgesinde coğrafi üstünlüğünün yanı sıra tarihî ve kültürel gücünü de kullanarak etkili olması, dünya şartları çerçevesinde fizikî ve beşerî konumunu en üst düzeyde kullanmasını gerektirecek tedbirlere yer vermesi gerekmektedir. Bu yapılabildiği takdirde yeni dünya düzeni ve genişletilmiş Ortadoğu coğrafyası içindeki rolünün belirlenmesinde kendisinin dengeli ve etkili olabileceği tabiidir.

Şu var ki, yeni şartlar ve bu şartların doğurduğu yeni dengeler, bölgede çok güçlü bir şekilde etkili olmuş ve hedef alınan coğrafya, daha önce ifade edilen sınırlarının çok ötesine taşmış bulunmaktadır. Dolayısıyla artık Genişletilmiş Ortadoğu veya Büyük Ortadoğu Bölgesi ifadelerine çok sık bir şekilde yer vermeye ve bunun gereği olan bir yapılandırmanın da içine gidilmeye başlanmıştır. Bu yeni yapılandırma, Türkiye'yi doğrudan doğruya etkilemese de Türkiye açısından onarılması güç durumların ortaya çıkmasına yol açabilir.

Başka bir ifadeyle; Türkiye'nin, gücünü gereği şekilde kullanmaması durumunda, ortaya çıkan gelişmelerin kendisini de doğrudan etkileyebileceğini hesaba katması gerekir.

“Bu küçük gezegende ancak bir büyük devlet için gerekli yer mevcuttur. (Göney, 1994:14)” diyen Ratzel'in bu jeopolitik görüşü, bazı devletler üzerinde bazı etkiler bırakmışsa; ki bıraktığını düşünüyorum, günümüzdeki manzaranın çokta tesadüfi olmadığını söylemek mümkündür. Yaşanan tarihî ve siyasî süreç, ülkemizin içinde ve merkezinde yer aldığı coğrafyayı BOP şeklinde projelendirme hususunu, ABD'nin dünya politikasının ana mihveri haline getirmiş oldu.

Ortadoğu ve Genişletilmiş Ortadoğu şeklinde ifade edilen coğrafyaların belirlenmiş sınırları var mı? Özellikle beşerî sınırlar soyut olup, zaman içinde değişen şartlara göre sürekli olarak değişikliklere uğrarlar. Dolayısıyla, “Ortadoğu” şeklinde ifade edilen bölge içine sokulan ülkeler ve bu bölgenin coğrafi sınırları, dünyanın ve bölgenin şartlarına ve ülkelerin bölgeye bakış açılarına bağlı olarak sürekli değişme göstermiştir. Bir tanıma göre; Orta Doğu, Güney Batı Asya'da tarihsel ve kültürel yakınlığı olan ülkelerin oluşturduğu bir bölgedir. Arap ülkeleriyle Arap olmayan üç ülkenin (Türkiye, İran ve İsrail) oluşturduğu alandır. Bazan “Yakın Doğu” olarak da adlandırılır. Bu tanıma göre Orta Doğu ülkeleri; Azerbaycan, Türkiye, Suriye, Irak, Ürdün, İsrail, Lübnan, İran, Suudi Arabistan, BAE (Birleşik Arap Emirlikleri), Umman, Kuveyt, Bahreyn ve Yemen'dir. Prof.Dr. Ramazan ÖZEY, bölgenin isimlendirilmesi ve sınırları meselesinde konuya başka bir açıdan, tarihî coğrafya açısından yaklaşmaya çalışmıştır. ÖZEY'e göre; Batılı ülkeler, 16.yüzyıldan itibaren Hindistan ve Çin'in zenginliklerinden faydalanmak için yeni yollar aramaya başladılar. Bulunan yollar ise, çok uzak ve oldukça zahmetliydi. Buna karşılık en kestirme yollar ise, Osmanlı topraklarından geçmekteydi.

ÖZEY, İngilizler'in seyahatleri sırasında, Hindistan ve Çin ülkelerine “Uzakdoğu” adının verdiklerini; diğer taraftan Osmanlı ülkelerine yakınlıkları sebebiyle de bu ülkelere “Yakındoğu” adının verildiğini belirtir (Özey, 1996:2). 1889 yılında Süveyş Kanalı'nın açılıp hizmete konulmasıyla gerek mesafe ve gerekse bölge ve ülkelerin önemlerinde değişimler yaşanmaya başlandı. İngilizler, yeni hedef belirlemeleri yapmak için bölgeye “Ortadoğu (The Middle East)” adını verdiler (Özey, 1996:2). 1939 yılına kadar dar ve kapalı bir anlam taşıyan Ortadoğu (Middle East) deyimini; bundan sonra İngiltere hükümetinin resmî kaynaklarında kullanılmaya başlanmıştır. Ortadoğu ülkelerini oluşturan 24 ülkeden Malta, Libya, Sudan, Eritre, Habeşistan ve Somali daha sonra bölge sınırları dışına çıkarılmıştır. Bununla birlikte Afganistan, Pakistan ve bazı Kafkasya ülkelerinin de Ortadoğu bölgesine alındığı ifade edilmektedir (Özey, 1996:2).

Anıl Çeçen, bir makalesinde meseleye farklı bir gözle bakmaktadır: "Ortadoğu denilen bölge aslında jeopolitik olarak dünyanın merkezidir. Yahudiler dünyanın merkezini ele geçirerek, Sion tepesinde dünyanın Kâbe'sini inşa ederek, Ortadoğu üzerinden bütün dünyaya egemen olmak istemektedir" (Çeçen, ww.2023.gen.tr/mayis04/4cecen.htm). Ortadoğu'yu teorik olarak dünyanın merkezi ve Yahudilerin bu merkezi ele geçirmek istediklerini kabul etsek bile, bunun için hele bütün dünyayı ele geçirmek için nüfusunun buna yetmeyeceği aşikârdır. Yahudilerin geçmişte İngiliz İmparatorluğu'nu kullanmaları gibi günümüzde de ABD'yi kullandığı doğrudur. Bununla birlikte ABD'nin kendi politikalarını yok saymamız da mümkün değildir. Başta ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya olmak üzere birçok ülke, geçmişte Ortadoğu'yu menfaatleri açısından son derece önemli görüyorlardı. Bu durumun günümüzde de artarak devam ettiği ve dolayısıyla Ortadoğu'nun dünya

konjüktüründeki değişimler sebebiyle de eskiye oranla daha büyük bir baskıyla karşı karşıya kaldığı müşahede edilebiliyor.

ABD'nin son yıllarda uzun vadeli bir değişimi hedeflediği ve adına Büyük Ortadoğu dediği bölge ise; batıda Fas, Moritanya, doğuda Orta Asya ve Moğolistan, kuzeyde Kafkasya ve Türkiye, güneyde Arap Dünyası'ndan Somali'ye kadar uzanan bir coğrafyadır. Büyük Ortadoğu Projesi ise, ifade edilen coğrafyada yer alan ülkelere yönelik siyasî, hukukî, bilgi/eğitim, ekonomik, sosyal ve güvenlik boyutlarını içeren kapsamlı bir "İslâm Coğrafyası" dönüşüm stratejisini ifade etmektedir.

Bugün ABD'yi Ortadoğu'ya getiren ana sebeplerden biri, hiç şüphesiz ki petroldür. Çünkü, Dünya petrol rezervinin %60'ından fazlası bu bölgede yer almaktadır (Tanoğlu, 1991:92). Ayrıca bu bölgeye komşu durumdaki Kafkasya ve Orta Asya'daki kaynaklar da göz önünde tutulduğunda, enerji faktörünü göz ardı etmek mümkün görünmemektedir. Böyle olmakla birlikte, bunun için bazı bahanelerin olması gerekir.

4. GENİŞLEME POLİTİKALARI

4.1 İdeolojik Faaliyetler-Demokrasinin genişleme Aracı Olarak Kullanılması:

F. Reatzel, bir ülkenin sahasını genişletirken ideolojiyi kullandığını ileri sürmektedir (Göney, 1993:12,13). Bu ideolojiyi beğenebilir veya beğenmeyebiliriz. Geçmişte bir çok ideoloji, genişlemek amacıyla kullanılmaya çalışılmıştır. Demokrasi de bir ideolojidir. İyi veya kötü olsun, her bir ideolojiyi bir silah gibi kullanan devletler vardır. Toplumların içinde buldukları durumun istismarıyla ideoloji, bir silaha dönüşür ve bir ülkeyi bir başka güce yavaş yavaş yaklaştırır. Özellikle 20.yüzyılda insan haklarına verilen öneme yapılan vurgular sebebiyle emperyalist ülkeler, genişleme politikalarında bunu dile getirmek gibi bir yola başvurmuşlardır. İşgal edilen ülke insanlarına medeniyet götürmek, insan hakları ihlallerinin önüne geçmek, toplumlara hürriyet ve demokrasi götürmek, bölgeyi dünya barışı açısından güvenli bir duruma getirmek, emperyalist ülkelerin müdahale ederken belli başlı gerekçe ve bahanelerini oluşturmuştur.

Günümüzdeki en büyük ve etkili ideoloji demokrasidir. Bu ideoloji, ABD ve Batı ülkeleri vasıtasıyla yayılmaya çalışılıyor. Bu ideolojinin; insan hak ve hürriyetlerine verdiği değer, bir ülkenin bir başka ülkeye saldırmasının ve dolayısıyla sahasını genişletmesinin bahane unsurları olarak, kendisiyle birlikte çeşitli ülkeleri güç birliğine sürükler. İşte, hedeflenen Ortadoğu için ilk önce bu unsurlar var edilmiş veya mevcutsa, bunlar daha da güçlendirilmeye çalışılmıştır. Demokrasiyi güçlü kılan, yalnızca dayandığı ilkeler değildir. Onu önemli kılan diğer önemli bir sebep de gelişmiş ülkeler vasıtasıyla kullanılmakta oluşudur. Demokrasi ve ilkelerinin bir silah olarak kullanılması, insan haklarının ihlâl edildiği durumlarda ve ülkelerde söz konusu edilebilmektedir. Hedef alınan ülkelerde zorunlu müdahaleyi gerektirecek bir ortam mevcut değilse, bu ortamın doğması için bazı senaryoların var edilerek sahneye konulduğu, bilinen bir gerçektir.

4.2 Küçük Ülkelerin Yönlendirilmesi:

Küçük devletlerin sahaslarını genişletme yönündeki eğilimlerinin güçlü devletler tarafından daha fazla genişlemek maksadıyla desteklendikleri öteden beri bilinen bir taktiktir. Yakın zamanda yaşanan bir çok bölgesel çatışma ve müdahale de bu husus açık bir şekilde

hissedilebilmektedir. Gerek ABD'nin Ortadoğu ülkelerine ve gerekse Rusya ve ABD'nin Kafkasya'ya olan müdahalelerinde bu taktiğin kullanıldığı sıkça ifade edilmektedir..

Ortadoğu ülkelerinin birbirlerine karşı olan politikalarının değişmesinde ABD ve Batı Avrupa ülkelerinin önemli rol oynadıkları bilinmektedir. Nitekim, Şah döneminde ABD'nin İran'a, İran-Irak Savaşı (1980-1988) sırasında ise Irak'a destek verdiği görülmüştür. Söz konusu bu desteklerle Irak ve İran, birbirine karşı var olan bazı sorunlarını tek taraflı olarak çözmek için yönlendirilmişlerdi. İran-Irak Savaşı sırasında Libya, Suriye ve SSCB İran'ın; bölgedeki diğer Arap ülkeleri, başta İngiltere, Fransa ve Almanya olmak üzere Avrupa ülkeleri ile ABD ise Irak'ın, yani Saddam Hüseyin'in yanında yer almışlardı.

1980-1988 yıllarında İran ile savaşan Irak, ekonomik yönden ağır zararlara uğramış ve bu savaş sonrası kolay ödeyemeyeceği bir dış borç yükü altında kalmıştı. Batılı ülkeler, büyük bir dış borç altında kalan Irak'ın Kuveyt'e saldırmasına destek vermişlerdir. ABD'nin Bağdat Sefiresi April Gillespie'nin bu yönde çalışmalar yaptığı ve Saddam Hüseyin'i Kuveyt'e girmeye teşvik ettiği biliniyor (Aydıntaşbaş, 18 Eylül 2004). Nitekim Saddam Hüseyin de bu oyuna gelerek büyük halk mitingleriyle desteklenen ordusunu gönderip işgal ettiği Kuveyt'i Irak'ın 19. vilâyeti ilân etmişti. Saddam Hüseyin kendi sonunu da böylece hazırlamış olmaktadır.

İşgalin ardından ise, Saddam Hüseyin'in bu hareketinin meşru olmadığı, insan haklarının büyük çapta ihlâl edildiği gerekçe gösterilecek (gizligercek.com/haber/763, 29.1.2008 - 13:39:53) ve BM öncülüğünde bir koalisyon gücü oluşturulacaktı. Daha çok ABD ve İngiltere'nin destek verdiği bu güçle Irak Kuveyt'ten çekilmeye mecbur bırakılacaktı. Böylece bölgeye yerleşmeye başlayan yabancı güçler, bölgedeki menfaatlerini daha köklü ve geniş bir alana yaymak için diğer bazı iddialar ortaya atmaya başladılar. Bu adımlardan bir tanesi, Irak'ın kitle imha silahlarını geliştirdiği şeklindeydi. Birleşmiş Milletleri ve NATO'yu kullanan bu küresel güç, değişik bazı bahaneler var ederek Irak'ı işgal etmek isteyecek ve bu arada Türkiye'yi de işin içine katmaya çalışacaktır. Esasen Türkiye, kendi topraklarında Çekiç Güç'ün oluşturulmasında; 36. paralelin çizilmesi ve bu paralelin kuzey kısmının uçuşa yasak bölge haline getirilmesinde müdahil bir duruma zaten getirilmişti.

Asılarak idam edilen Irak'ın devrik lideri Saddam Hüseyin'i sorgulayan FBI ajanı George Piro, Saddam'ın itiraflarını yayınladığı CBS kanalında “Saddam, Kuveyt'i petrol için işgal etmedi. Kuveyt Emiri'nin Saddam'ın bakanına, “Her Iraklı kadın 10 dolarlık fahişeye dönünceye kadar bu politikaya devam edeceğiz” dediği için Saddam'ın Kuveyt'e girdiği, iddiasında bulunacaktır (gizligercek.com/haber/763, 29.1.2008 -13:39:53). Bu durum, Batılı sömürgeci ülkelerin Üçüncü Dünya Ülkelerine nasıl bir gözle baktıklarını göstermeleri açısından ilginçtir.

Yine Kafkasya'da Gürcistan'ın Güney Osetya'ya olan askeri müdahalesi sonrasında yaşanan gelişmeler de bu konudaki kuşkuları güçlendirmektedir. Bilindiği gibi Gürcistan, 8 Ağustos 2008 gecesine Güney Osetya'ya bir yıldırım harekât düzenlemişti. Bu olayda çok sayıda asker ve sivil hayatını kaybetti. Gürcistan her ne kadar bu savaşı başlatan taraf olsa da Rusya'nın böylesi bir saldırıyı beklediğine de şüphe bulunmamaktadır. Hatta Rusya, Gürcistan'ı böyle bir saldırıya dolaylı olarak özendirmiştir de denilebilir (Doğan, Sayı 88:5). Yaşanan süreçte Rusya, Abhazy ve Güney Osetya'yı işgal etmiş, Gürcistan'ın birçok kentine girmiş, Poti limanını bombalamış ve bu limanı elinde bulundurmaya devam etmektedir. Rusya'nın Gürcistan'a olan askeri harekâtından sonra ABD ise, Polonya'yla Füze Savunma

Kalkanı Projesi konusunda anlaşmış, savaş gemilerini yardım amacıyla boğazlardan geçirmeyi başarmış ve Karadeniz’de var olduğunu dolaylı olarak göstermiştir. Bütün bu gelişmelerden sonra Rusya, Orta Asya ülkeleriyle ve Kafkasya’da Ermenistan ile ortak askerî bir güç oluşturmak için karar vermiş bulunuyorlar. Böylelikle dünyanın yeni bir soğuk savaş tereddüt ve gerginliği içine girmeye başladığı dile getirilmektedir. Bütün bu yaşananlardan sonra gerek Rusya’nın ve gerekse ABD’nin bölgeye yerleşmek konusunda bölge ülkelerini kullandıkları söylenebilir.

5. SONUÇ:

İki kutuplu dünyadan, ABD merkezli tek kutuplu bir dünyanın yaşandığı kısa bir dönemin ardından yeniden güç kazanan Rusya, yakın çevresindeki gelişmelere ilgisiz kalmayacağını ortaya koymuştur. ABD’nin İran’ı bahane ederek Kafkasya ve Ortaasya merkezli bir politikayla elde ettiği avantajlı durum, daha sonra güç kazanan Rusya’nın lehinde bir gelişme göstermiştir. Bu gelişme, Gürcistan’a yapılan müdahaleyle birlikte askeri bir boyut da kazanmıştır.

Gerek AB ve gerekse ABD, Türkiye’yi Ermenistan’a yaklaştırmak suretiyle Ermenistan’ı Rusya’dan uzaklaştırmak politikalarına önem veriyorlar. Bu taktirde, Ortaasya’yla olan ilişkiler hal yoluna girmiş olabilecektir. Bu sebeple NATO ve ABD’nin Türkiye’ye duyduğu ihtiyaç, hayati derecede önem kazanmaktadır. Ancak, Türkiye’nin Dağlık Karabağ ve işgal altındaki Azerbaycan toprakları üzerindeki işgali sona ermeden Ermenistan’la bir yakınlaşma içine girmesi, Türkiye-Azerbaycan ilişkilerine olduğu kadar bütünüyle Türkiye’nin Ortaasya politikasına da zarar verebilecektir. Nitekim, Türkiye ile Ermenistan arasında son zamanlarda ortaya konulan yakınlaşma çalışmaları, Azerbaycan’ın Türkiye’ye birçok vesileyle tepki göstermesine yol açmıştır. Türkiye’nin dış merkezli politikalara paralel hareket etmesinin sonrasında ortaya çıkması beklenen vaziyetin, istenilen ve beklenen bir sonuç olduğu hususu gözden uzak tutulmamalıdır. Böylece AB, ABD ve dolayısıyla NATO’nun Türkiye üzerinden Türkiye’ye de zarar verebilecek bir politikayı takip etmeleri, ekonomik ve stratejik bölgelerin kontrol altına alınmasındaki manevraları akla getirmektedir.

AB ülkeleri, Avrupa’nın güvenliği açısından gelecekte Akdeniz’in bir barış denizi olması hususunda hassasiyet göstermeye devam edeceklerdir. Diğer taraftan, AB içinde İngiltere’den sonra Fransa ve Almanya’nın ve ABD’nin ekonomik, geopolitik ve geostratejik nedenlerle Ortadoğu’ya hâkim bir konumdaki Doğu Akdeniz’e daha fazla yer ve önem vermeye devam edecekleri gözden uzak tutulmaması gereken bir husustur. Kıbrıs meselesi de bu açıdan daha fazla önem kazanmaktadır. Bütün bunlara karşılık, gerek Rusya’nın ve gerekse ortaya çıkan yeni güç merkezlerinin Ortadoğu’ya olan ilgileri, aynı derecede devam edecektir. Dolayısıyla Uzakdoğu Asya ve Rusya Federasyonu ile Akdeniz arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin sonucu olarak ortaya çıkan güzergâhtaki ülkeler, siyasi güç merkezlerinin mücadele sahası olmaya devam edecektir. Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan’ın kazanılması konusunda Rusya ve ABD’in politik mücadele içine girmiş olmaları, buna örnek olarak verilebilir.

Ayrıca, ABD ve NATO’nun BM de kullanarak sebepleri ne olursa olsun bir taraftan Afganistan, Pakistan, Irak ve İran’a, diğer yandan Gürcistan’a yönelen müdahalelerinin yanı sıra Türkiye’yi kullanarak Ermenistan’ı Batı’ya entegre etmek maksadıyla geliştirmeye çalıştığı ilişkiler, Ortadoğu ve Ortaasya merkezli bir kenar kuşak politikasının yürütülmekte

olduğunu da akla getirmektedir. Bu taktirde, güç merkezleri arasındaki esas mücadelenin bu alanlarda olmaya devam edeceği tahmin edilebilir.

5. KAYNAKLAR:

1. **AYDINTAŞBAŞ, A.** (2004)., "Yanlış Anla(t)ma", www.sabah.com.tr/2004/09/18/yaz40-60-112.html-54k-Erişim Tarihi: 18 Eylül 2004.
2. **ANNA BRİTANNİCA.** (1994). Genel Kültür Ansiklopedisi, Ana Yayıncılık ve Encyclopedia Britannican Inc. İşbirliğiyle, cilt: 29, İstanbul.
3. **CEZMİ, S.,** (1988)., "Jeopolitik ve Jeostratinin Tarihsel Gelişimi Açısından Türkiye'nin Stratejik Konumu". Ege Coğrafya Dergisi, Sayı: 4, İzmir.
4. **ÇEÇEN, A.** (2008)., "NATO'culuk Atatürkçülüğü Bitiriyor". 2023 Aylık Dergi, www.2023.gen.tr/mayis04/4cecen.htm, Erişim Tarihi: 6.8.2008.
5. **ÇEÇEN, A.** (2008)., "Akdeniz Birliği ve Kıbrıs". 2023 Aylık Dergi, Atılım Yayınları, 15.Temmuz.2008, Sayı: 87, Ankara.
6. **DOĞAN, S.** (2008)., "Kafkasya Savaşı ve Türkiye". 2023 Aylık Dergi, Atılım Yayınları, 15.Ağustos.2008, Sayı: 88, Ankara.
7. **FİSCEHER, J.** (2004)., Küresel Güvenlik ve NATO. http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=555-20k-, Erişim Tarihi: 26 Haziran 2004.
8. **GÜNEL, K.** (1994)., Coğrafyanın Siyasal Gücü. Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
9. **GÖNEY, S.** (1993)., Siyasî Coğrafya Cilt: II. Üniversite Yayın No: 3820, Fakülte Yayın No: 103, İstanbul.
10. **İLHAN, S.** (1993)., Türkiye'nin ve Türk Dünyası'nın Jeopolitiği. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 134, Seri: VIII, Sayı: A.1, Ankara.
11. **KARAGÜL, İ.** (2003)., "NATO'nun genişleme stratejisi, İslam ve James Jones'un sözleri". Yeni Safak Online, yenisafak.com.tr/arsiv/2003/eylul/30/ikaragul.html - 20k -, Erişim Tarihi: 30.09.2003.
12. **KANTARCI, H.** (15 Temmuz 2008)., "Gelecekte Jeopolitik Ortamı Şekillendireceği Öngörülen Menfaatlere Dayalı Koalisyonlar Teorisi". 2023 Aylık Dergi, Sayı: 87, Ankara.
13. **MORALI, D.** (2007)., "Yeni Dünya Düzeni ya da Yeni Emperyalist Paylaşım". http://www.marksist.com/deniz_morali/yeni_dunya_duzeni_ya_da_yeni_emperyalist_paylasim.htm - 123k - Erişim Tarihi:21 Şubat 2007.
14. **NTVMSBC.** (2006)., Rice'tan Yeni Ortadoğu Mesajı, <http://www.ntvmsbc.com/news/380455.asp>, Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2006.
15. **ÖZEY, R.** (1996)., Dünya Denklemine Ortadoğu "Ülkeler-İnsanlar-Sorunlar". Öz Eğitim Yayınları: 9, İstanbul.
16. **ÖZMUMCU, K. A.** (2007)., "Devlet Geleneği ve İcazet". www.an karaenstitusu.com/tr/yazi.aspx?ID=172&kat=27 - 112k -, Erişim Tarihi: 12 Kasım 2007.

17. TANOĞLU, A. (1991)., Enerji Kaynakları. Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 707, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No. 18, Ders Kitapları Serisi No. 13, Erzurum.

18. TARİHTE BÜYÜK TÜRKLER VE İZ BIRAKANLAR: BOP ve TÜRKİYE. (2007)., gorunenler.blogspot.com/2007/04/bop-ve-turkiye.html - 88k -, Erişim Tarihi:16 nisan 2007.

19. VİMSEN, S. (2008)., “Petrol ve Mezhep, Yeni Muhafazakarlarla İdeolojikçi Muhafazakarların Kesiştiği Nokta”. Büyük Ortadoğu Projesi. Vikipedi, Özgür Ansiklopedi, tr.wikipedia.org/wiki/Büyük_Ortadoğu_Projesi - 113k -, Erişim Tarihi: 29 Temmuz 2008.

20. YENİ BİR ORTADOĞU’NUN ZAMANI GELDİ. BÜYÜK İSRAİL İLANI. (2006)., Bodrum Haber 2000. bilgi@bodrumhaber2000.com, Yeniçağ Gazetesi, “Yeni Bir Ortadoğu’nun Zamanı Geldi-Büyük İsrail İlanı”. http://www.yenicaggazetesi.com.tr/newsdetail.asp_NewsID=2642, Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2006.